

Drie jaar Nederland- Gruttoland

Gerrit Gerritsen

De Europese sleutelpositie en de dramatische achteruitgang van de Grutto waren aanleiding voor de start van Nederland-Gruttoland (NLGL) in 2003. Dit project is een initiatief van Landschapsbeheer Nederland, Natuurlijk Platteland Nederland en Vogelbescherming Nederland en werd in 2003-2005 volledig gefinancierd door de Nationale PostcodeLoterij met een bedrag van € 2,3 miljoen. Via onderzoek, beheerexperimenten, beleidsbeïnvloeding en publiciteit wil NLGL een bijdrage leveren aan het behoud van de gruttopopulatie. Wat heeft het project nu na drie jaar opgeleverd?

Sleutelpositie voor Nederland

In 2000 broedde maar liefst 65 % van de Europese broedpopulatie (exclusief Rusland) van de Grutto in Nederland (Thorup, 2005). Voor de Grutto draagt Nederland dan ook een grote internationale verantwoordelijkheid. Van de Nederlandse grutto's broedt circa eenderde in reservaten van terreinbeheerders (Mayenburg, 2004) en de rest op boerenland. In 1993 kwamen uit Friesland alarmerende berichten dat een groot deel van de Grutto's zonder jongen op de slaapplaatsen verscheen (Wymenga, 1997). Kleefstra (2006) stelde dit ook in 2001-2005 vast. Door de slechte reproductie wordt de jaarlijkse sterfte van de volwassen Grutto's onvoldoende gecompenseerd waardoor de populatie van 90.000 paren in 1990 tot 62.000 paren in 2004 is afgenomen (Teunissen et al., 2005). De afname is inmiddels zo'n 4 % per jaar.

Experimenten bij gruttoboeren

Om te laten zien dat gruttovriendelijk beheer anders kan en wellicht ook moet, werd in zes gebieden van 2003-2005 zg.

gruttomozaïekbeheer uitgevoerd op een totale oppervlakte van 1500 ha (Terwan et al., 2003). Gruttomozaïekbeheer is planmatig graslandbeheer dat voorziet in alle ecologische behoeften van de Grutto's in het broedseizoen met het doel de stand duurzaam op peil te houden. De Friese proefgebieden lagen bij Gerkesklooster, Oldeboorn en Delfstrahuizen en de Hollandse bij Amstelveen, Schipluiden en Noordoos (fig. 1).

In de zes gebieden werd met 53 boeren een contract gesloten. In alle gebieden was al een agrarische natuurvereniging actief; de boeren hadden dus ervaring met agrarisch natuurbeheer.

Gruttomozaïekbeheer richt zich op het gehele broedseizoen met een accent op de kuikenfase (tabel 1).

Deze aanpak leidde tot meer variatie in het graslandgebruik (fig. 2; p.110). Er werd een mozaïek zichtbaar van laat gemaaide percelen (rood), voorbeweide percelen (blauw), stalvoederingspercelen (groen) en percelen met vluchtstroken (groene lijnen in gele percelen). Door dit graslandmozaïek is er gedurende de gehele

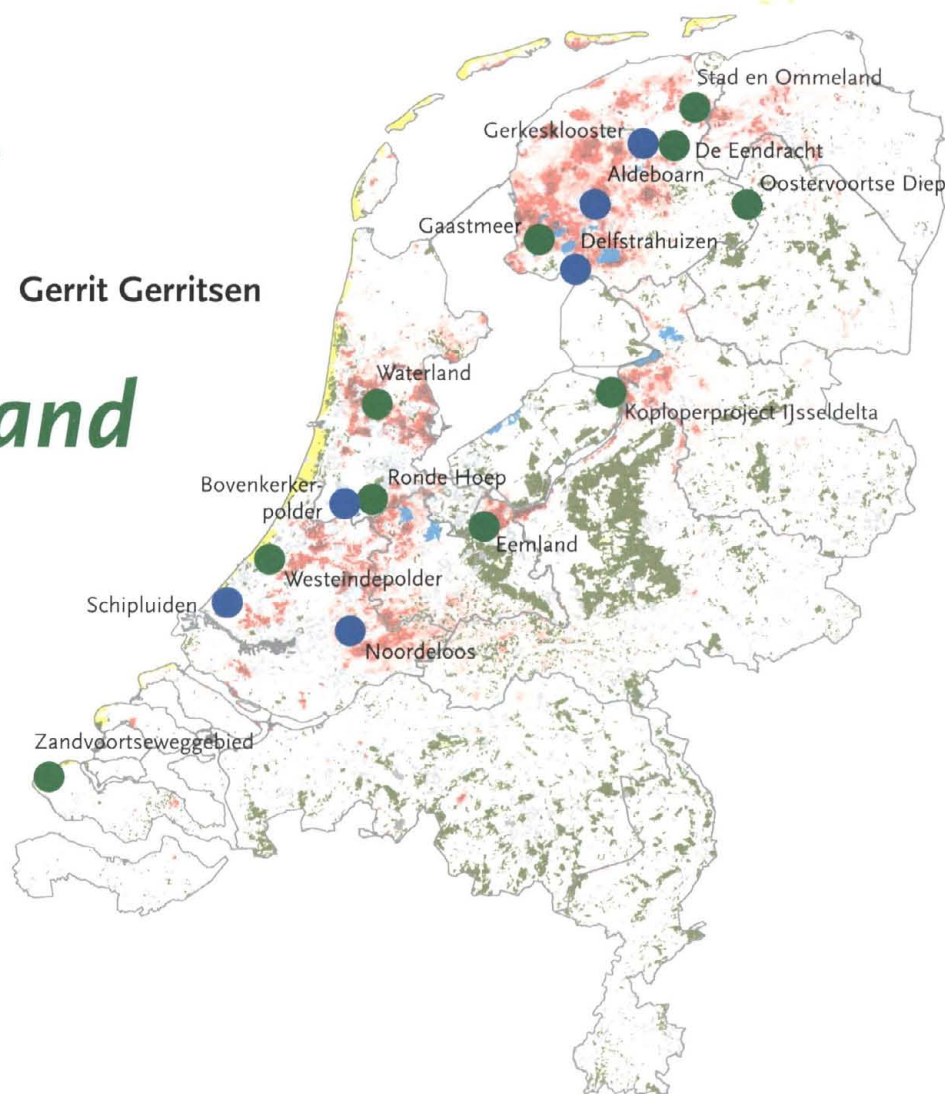

Fig. 1. In rood zijn de beste grutto-gebieden aangegeven. De blauwe cirkels zijn de zes proefgebieden van Nederland-Gruttoland in 2003-2005. De groene cirkels geven de gebieden aan waar in 2005 mozaïekbeheer startte.

opgroeiperiode voldoende dekking en voedselhabitat voor de kuikens. De boeren hielden op zogenaamde stalkaarten het beheer bij. Deze beheergegevens werden na het seizoen overgebracht in een Geografisch Informatie Systeem (GIS).

Verskil met SAN

De aanpak van NLGL onderscheidt zich op de volgende punten van de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN), waar nu al veel boeren gebruik van maken voor het realiseren van weidevogelbeheer:

- De gruttodichtheid bepaalt de omvang van de beheermaatregelen; per paar met jongen wordt minimaal 0,7 ha kuikenland gerealiseerd. In de SAN wordt de beheerin-

Nederland-Gruttoland in beeld en in de praktijk in werking in de Bovenkerkerpolder bij Amstelveen (foto: Aad van Paassen).

spanning niet altijd afgestemd op de grut-todichtheid.

- De beheermaatregelen worden zoveel mogelijk gerealiseerd op de percelen met de meeste nesten. In de SAN is dit geen vereiste.
- Intensieve scholing en begeleiding van de deelnemende boeren. Dit gebeurt niet automatisch via de SAN. Wel besteden agrarische natuurverenigingen in wisselende mate aandacht aan scholing en begeleiding.
- Planmatige verzameling van nestgegevens en graslandgebruik in GIS. Dit gebeurt niet automatisch via de SAN. Wel verzamelen agrarische natuurverenigingen in wisselende mate deze gegevens.

Inpassing maatregelen in boerenbedrijf

Weinig boeren bleken bereid tot het onder water pompen van percelen, om de vestiging van Grutto's te stimuleren. Voorbeweiden en het uitrijden van ruige mest bleken in zowel de Friese als Hollandse regio's wel goed inpasbaar. Maaitrappen werden vrijwel uitsluitend in Holland afgesloten.

In vijf van de zes gebieden bleken de boeren royaal in staat de benodigde hoeveel-

Tabel 1. Overzicht van beheermaatregelen in Nederland-Gruttoland.

Vestigingsfase	Nestfase	Kuikenfase
Percelen plasdras pompen	Nesten zoeken en markeren	Maaitrappen in mei
Uitrijden ruige mest	Streven naar 6 weken rust op percelen met veel legsels.	Maaisnelheid max. 6 km/uur
	Indien rust op hele perceel niet haalbaar bleek, om nesten heen maaïen cq nestbeschermers plaatsen in beweide percelen.	Uitstel van maaïen op percelen met veel legsels tot na 1 juni.
		6 weken rust na voorbeweiden
		Vluchtstroken die minimaal 2 weken later worden gemaaid.
		Strokenbeheer bij stalvoeding

Toelichting van een aantal beheervormen:

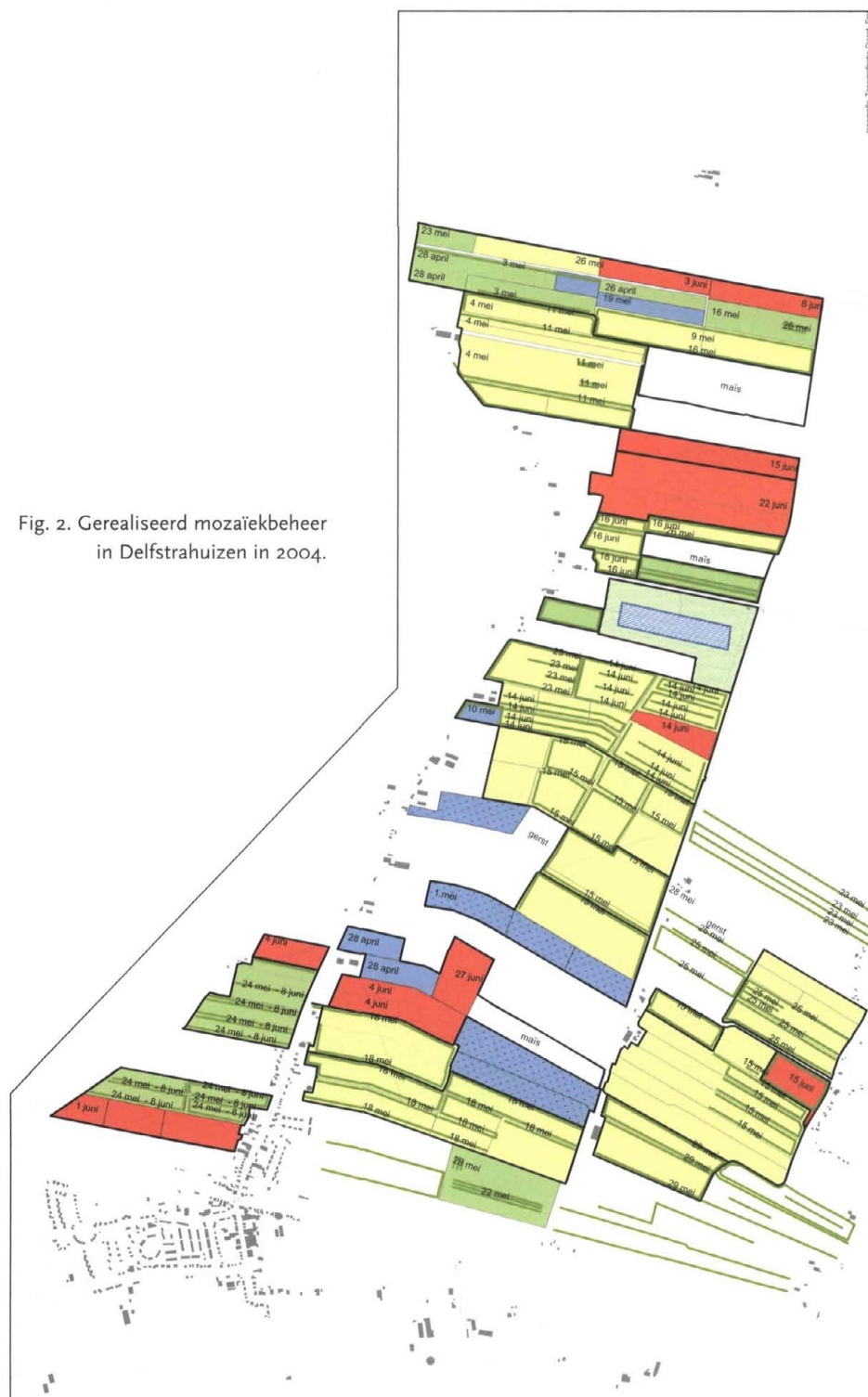
Maaitrappen in mei: op weidevogelrijke percelen wordt het maaïen in mei met minimaal 1 week (= 1 trap) uitgesteld om de overlevingskansen van de kuikens te vergroten.

Vluchtstroken: delen van percelen die minimaal 2 weken later worden gemaaid om de gezinnen met kuikens dekking en foerageermogelijkheden te bieden.

Strokenbeheer bij stalvoeding: maaipercelen worden steeds in stroken gemaaid, zodat op deze percelen verschillende graslengtes ontstaan die de gezinnen met kuikens dekking en foerageermogelijkheden bieden.

Kuikenland: een verzamelnaam voor alle land waarop beheer wordt uitgevoerd om de kuiken-overleving te vergroten.

Fig. 2. Gerealiseerd mozaïekbeheer in Delfstrahuizen in 2004.

A&W ECOLOGISCH ONDERZOEK

0 500 m

- vluchtstrook (met maaidatum)
- maaien in mei
- beweiden (met inscharringsdatum)
- rustperiode na voorbeweiden (met inscharringsdatum)
- uitgestelde maaidatum
- plasdras
- stalvoeding/strokenbeheer (met maaiperiode)
- reservaat
- bedrijfsgrans

heid kuikenland te realiseren (fig. 3). Omdat in Gerkesklooster de gruttdichtheid (zeer) hoog was, bleek het daar teveel gevraagd voor de boeren om per gruttogezin 0,7 ha kuikenland te realiseren. Deze eis zou hebben geleid tot kuikenland op maar liefst 40 % van het proefgebied. In Holland werd kuikenland vooral in de vorm van laat gemaaide percelen gerealiseerd, terwijl in Friesland veel boeren de voorkeur gaven aan vluchtstroken.

Mozaïekbeheer goed uitgevoerd

Uit onderzoek van de Dienst Landelijk Gebied bleken de boeren zich over het algemeen goed te houden aan de gemaakte beheerafspraken. Per beheermaatregel werden de volgende afwijkingen vastgesteld (% van de percelen die gecontroleerd werden): laat maaien (10 %), vluchtstroken (12 %), voorweiden (16 %) en maaitrappen in mei (22 %) (Cornelius, 2005). Het hoge afwijkingspercentage bij maaitrappen ontstond, omdat door slecht weer het maaien in 2004 en 2005 over de hele linie laat was, waardoor boeren minder bereid bleken een deel van het eerste maailand 1 week later te maaien.

Uit enquêtes en interviews met de deelnemende boeren bleken behoorlijke verschillen te bestaan in de agrarische inpasbaarheid en beloning per beheermaatregel (fig. 4).

Kuikenoverleving nog te laag

In de proefgebieden van NLGL blijkt de kuikenoverleving gemiddeld 50 % hoger te zijn dan in vergelijkbare gebieden zonder dat beheer. Desondanks was deze kuikenoverleving met gemiddeld 0,26 jong per paar per jaar slechts 40 % van de doelstelling van 0,65 jongen per paar per jaar. Uit alarmtellingen in Noordeloos en Schipluiden in 2005 bleek dat slechts maximaal 8 % respectievelijk 18 % van de paren jongen wist groot te brengen (veldwerk door SOVON). Dus ondanks een voldoende areaal kuikenland lukte het de Grutto's niet voldoende jongen groot te brengen. Schekkerman et al. (2006) noemen hiervoor twee verklaringen. Er zijn duidelijke aanwijzingen dat de predatie van gruttokuikeins sinds 1980 is toegenomen. Daarnaast lijkt de kwaliteit van het kuikenland niet goed genoeg, omdat het te zwaar bemest wordt. Door de overdadige bemesting wordt het gras in het kuikenland te lang, waardoor de gezinnen het voortijdig moesten verlaten, wat ook nog eens de predatiekans bleek te vergroten.

Weidevogels

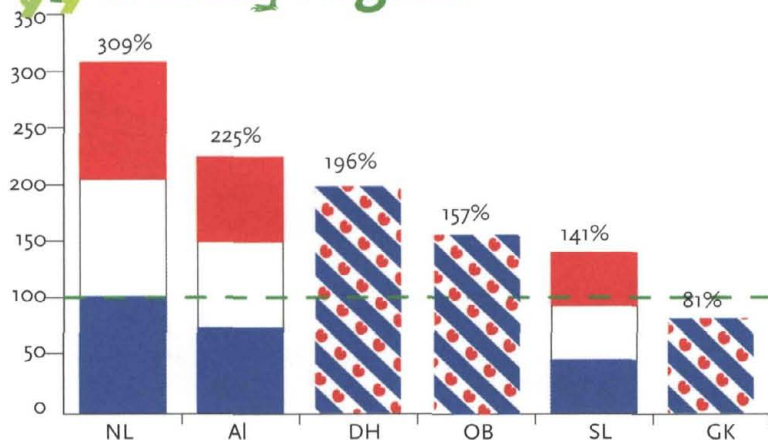

Fig. 3. Realisatie van areaal kuikenland in de zes proefgebieden. Streefwaarde was 100 = 1 ha per broedpaar. NL = Noordeloos (ZH), AL = Bovenkerkerpolder (NH), DH = Delfstrahuizen (FR), OB = Oldeboorn (Aldeboarn, FR), SL = Schipluiden (ZH), GK = Gerkesklooster (FR).

Verbetering kuikenland

Omdat drie jaar lang de vereiste gemiddelde reproductie van 0,65 jong per paar per jaar niet werd gehaald, zal het grutto-mozaïekbeheer verder verbeterd moeten worden. De aandacht zal zich vooral gaan richten op verbetering van de kwaliteit van het kuikenland. Ook is LNV gevraagd predatorenbeleid te ontwikkelen. Naast de zes proefgebieden van NLGL financierde LNV in 2005 ook een aantal andere gebieden (fig. 1). In alle gebieden van figuur 1 zal het gruttomozaïekbeheer in 2006 worden voortgezet en met acht nieuwe gebieden worden uitgebreid. In totaal zal in 2006 zo'n 10.000 ha gruttomozaïekbeheer worden uitgevoerd. In twee gebieden zal in 2006 de jongenreproductie worden gemeten door het zenderen en volgen van gezinnen. LNV zal daarnaast een onderzoek financieren naar het insecten-aanbod voor kuikens in diverse soorten laat gemaaid grasland.

Literatuur

- Cornelius, E., 2005.** Nederland-Gruttoland. Rapportage controles 2003-2005. Dienst Landelijk Gebied.
- Kleefstra, R., 2006.** Grutto's jaar na jaar te vroeg, massaal en zonder kroost op Friese slaapplaatsen. *Twirre* 16: 211 - 215.
- Kuiper, M., 2005.** Meningen over Nederland-Gruttoland. Gruttoboeren aan het woord. Buro Natuurbeleven in opdracht van Nederland-Gruttoland.

Mayenburg, F., 2004. Weidevogels, aantallen, terreincondities en beheer bij Staatsbosbeheer. Rapport Staatsbosbeheer.

Schekkerman, H., W. Teunissen & E. Oosterveld, 2006. Resultaatonderzoek Nederland-Gruttoland; broedsucces van grutto's in beheersmozaïeken in vergelijking met agrarisch graslandgebruik. Wageningen, Alterra, Alterra-Document 1291; SOVON-onderzoeksrapport 2050-10; A&W-rapport 783.

Terwan, P., E.B. Oosterveld, H. de Ruiter & J.A. Guldmond, 2003. Beheersmozaïeken voor de grutto. Opzet van de experimenten met optimaal gruttobeheer in zes gebieden in Noord- en West-Nederland in het kader van het project 'Nederland-gruttoland'. CLM-publicatie 581.

Teunissen, W.A., W. Altenburg & H. Sierdsema, 2005. Toelichting op de Gruttokaart van Nederland 2004. SOVON-onderzoeksrapport 2005/04. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen. A&W-rapport 668. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv, Veenwouden.

Thorup, O. (comp.), 2005. Breeding waders in Europe 2000. International Wader Studies 14. International Wader Study Group, UK. ISSN: 1354 - 9944.

Wymenga, E., 1997. Grutto's *limosa limosa* in de zomer van 1993 vroeg op de slaapplaats: aanwijzing voor een slecht broedseizoen. *Limosa* 70: 71 - 75.

Summary

Mosaic project after three years

Like many other areas in Europe, not long after World War II, the countryside in The Netherlands started to change so fast with the introduction of the Common Agricultural Policy (CAP) that the Black-tailed Godwit could not keep up with the changes. Intensification of grassland management had such an impact on offspring production that adult mortality could no longer be compensated. Vogelbescherming Nederland (BirdLife in The Netherlands), together with Landschapsbeheer Nederland (a Dutch NGO for landscape

	inpasbaarheid	vergoeding	effectiviteit
plas/dras	•	•	•
ruige mest	•	•	•
nestbescherming	•	•	•
voorweiden	•	•	•
langzaam maaien	•	•	•
maaitrappen	•	•	•
vluchtstroken	•	•	•
uitgesteld maaien	•	•	•

Fig. 4. Beoordeling van de gereali-seerde beheermaatregelen door de deelnemende boeren.

Inpasbaarheid = beoordeling binnen de agrarische bedrijfsvoering; vergoeding = beoordeling van de financiële vergoeding; effectiviteit = beoordeling van de effectiviteit t.o.v. de Grutto (Kuiper, 2005).

management) and Natuurlijk Platteland Nederland (a farmers organisation) decided to dedicate themselves to the conservation of the Black-tailed godwit and a different approach of farming policy in the future. The project was started in 2003 and financed by the National Postcode Lottery.

The national campaign is backed by 53 Dutch farmers in 2003-2005. Change in their mowing regimes was the most important contribution: not all of the grassland was mowed in once, but in phases enabling Godwits to raise their young safely. In this way the farmers create a mosaic (or patchwork) pattern to stimulate survival of chicks. This is called 'mosaic management'.

Mosaic is mainly created on parcels with the highest nest-densities.

The farms cooperating in the project, all dairy farms, are subject to scientific research to monitor the outcomes of the mosaic management. The research revealed that on the Godwit farms the breeding success was higher (0.26) than on adjacent farms without these management (0.13) but still too low. So from 2006 on improvements and research will take place to increase the breeding success up to the necessary 0.65 young/pair/year.

G.J. Gerritsen
Landschapsbeheer Nederland
Postbus 9756
3506 GT Utrecht
e-mail: gerritgerritsen@hetnet.nl
www.grutto.nl